
Introducció

PID_00269277

Josep Lladós Masllorens

Temps mínim de dedicació recomanat: 1 hora

Josep Lladós Masllorens

Doctor en Ciències Econòmiques i Empresariales. Professor dels Estudis d'Economia i Empresa de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC).

Primera edició: octubre 2019

Autoria: Josep Lladós Masllorens

Llicència CC BY-NC-ND d'aquesta edició, FUOC, 2019

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Realització editorial: FUOC

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

1. Presentació.....	5
----------------------------	----------

1. Presentació

Al bell mig de la revolució digital i la globalització, fa poc més de deu anys, molts autors predeien "la mort de la distància" com a resultat de les innovacions espectaculars en les tecnologies de la informació i la comunicació. En particular, l'expansió de l'ús de la xarxa Internet arreu del globus permetia a molts albirar que la "tirania de la distància" estava arribant a la fi. En altres paraules, al llarg de la història de la humanitat, la proximitat o la llunyania dels éssers humans respecte als grans centres econòmics del moment en determinava, en bona mesura, les possibilitats de prosperitat. En canvi, amb l'arribada d'Internet i les tecnologies mòbils, la localització de les persones semblava deixar de ser un element econòmic crucial.

La realitat actual, però, ens mostra una geografia econòmica tan desigual o més que abans de l'arribada d'Internet. D'una banda, la urbanització del planeta creix a un ritme accelerat, la qual cosa dona lloc a l'emergència de megaciutats, fins i tot en les economies de menys renda. De l'altra, les activitats econòmiques més emergents i més intensives de coneixement també mostren una tendència clara a agrupar-se en algunes activitats concretes del territori, tal com abans també havien fet les activitats industrials més clàssiques. Fins i tot bona part de les activitats de serveis mostren actualment una distribució geogràfica molt desigual.

A més, en l'era de l'economia del coneixement, quan la innovació esdevé el pilar fonamental de la competitivitat, la creació i el desenvolupament de noves idees i la seva aplicació en l'activitat econòmica semblen continuar reservades a un grup selecte d'àrees geogràfiques, per no parlar de les desigualtats en les rendes per habitant que hi ha no ja solament entre les regions i ciutats d'un mateix país, sinó sobretot entre països diferents.

És a dir, vivim en un món farcit de desequilibris i amb grans diferències en la distribució de la població i de la riquesa en el territori. L'economia global no és més dispersa que l'economia anterior a Internet. És essencial comprendre, doncs, quines són les forces que determinen la localització de les persones i de l'activitat econòmica al territori, i com la geografia econòmica mateixa condiciona aquestes decisions.

Probablement, no hi ha cap element més revelador de la transcendència que té l'aglomeració econòmica que l'existència mateixa de grans ciutats arreu del món. Es fa indispensable conèixer els elements que, ja en l'era preindustrial, van impulsar l'emergència de ciutats com a llocs de comerç i distribució. Posteriorment, fou la revolució industrial la que ens va mostrar que la combinació entre el progrés tecnològic al camp i la indústria, l'aprofitament de noves fonts d'energia, la mobilitat més gran de les persones i la reducció del

cost de la distància van modificar l'estructura de consum, el lloc on es vivia o la manera de treballar, i van afavorir l'aparició de noves ciutats industrials o la transformació urbana dels antics mercats medievals.

Amb aquest material docent es vol que els estudiants aprenguin quins són els fonaments econòmics de les ciutats i per què hi ha regions que es desenvolupen econòmicament de forma més ràpida i amb més èxit que no pas d'altres. En les dècades recents, el procés d'urbanització ha crescut d'una manera extraordinària arreu del món. Avui, més de la meitat de la població del planeta viu en entorns urbans. Aquest fet és molt característic de la nostra societat, ja que fa només un segle menys del 10% de la població mundial vivia en ciutats. Per tant, és vital comprendre les causes històriques, econòmiques i socials que expliquen la nostra geografia econòmica actual i, en particular, quins són els elements dinàmics que hi ha al darrere de la creació de les ciutats i la seva expansió al territori. Alhora, gairebé en tots els països hi ha divisions regionals i en la major part d'ells les reclamacions sobre els privilegis d'algunes regions en detriment d'altres són freqüents en el debat polític, alimentades per unes diferències en la distribució regional de la riquesa que persisteixen al llarg del temps.

Però ni totes les ciutats i regions tenen la mateixa dimensió, ni totes les activitats econòmiques són equivalents des de la perspectiva geogràfica, ni les concentracions de població es corresponen necessàriament amb concentracions de riquesa. Hi ha, doncs, molts matisos per a analitzar més enllà del fet que l'aproximació econòmica a la geografia ens posi de manifest que l'aglomeració de persones i empreses té avantatges econòmics evidents.

D'aquesta manera, es fa necessari comprendre bé les raons que condicionen les decisions de les empreses respecte a la localització de les seves activitats de producció i distribució, les causes que determinen que canviïn aquesta localització o els motius de les persones per a viure, treballar o estudiar en un lloc determinat i, en alguns casos, afrontar un cost més elevat per fer-ho.

La geografia econòmica és, per tant, molt més que un suport físic a les activitats humanes. De fet, és el resultat de les decisions que constantment adopten un ampli conjunt d'actors que viuen i desenvolupen les seves activitats en uns entorns determinats. Així doncs, analitzar la geografia econòmica exigeix comprendre també la incidència que tenen, a cada lloc, les decisions adoptades per les empreses que ofereixen productes i serveis, i també per les institucions locals i per les persones que estudien, treballen, inverteixen i consumeixen.

En la societat de la informació i el coneixement, el progrés tecnològic és permanent, el cicle de vida dels productes és molt més curt i estan emergint noves maneres de treballar, de consumir i d'organitzar la producció en xarxes. És un context en què la geografia mateixa també pot esdevenir un actor principal. En particular, la distribució de les activitats econòmiques i del talent al territori també influeix en la capacitat de cada societat per a generar idees

noves i transformar-les en innovacions, elements crítics de competitivitat en l'economia global. Cal, doncs, comprendre quins tipus de sistemes productius locals hi ha i com s'organitzen les activitats d'innovació al voltant seu.

L'activitat econòmica té, per tant, una dimensió geogràfica evident. Dins de cada país observem que hi ha ciutats i regions que ho fan molt millor que no pas d'altres. Aquestes diferències entre les àrees més crítiques i pobres, a més, tendeixen a persistir, i fins i tot a créixer, en el temps. Comprendre quines són les forces determinants d'aquests processos és l'objectiu principal d'aquest material.

D'aquesta manera, estructurarem el procés d'aprenentatge de l'economia regional i urbana entorn de quatre grans apartats:

- L'economia de les ciutats
- L'anàlisi econòmica de les regions
- La geografia dels recursos econòmics
- La geografia de la innovació

Com a punt de partida, s'analitzaran les aportacions teòriques principals en l'àmbit de la geografia econòmica. Es tractarà de comprendre les diferents aproximacions que, des de la ciència econòmica, s'han ofert a l'hora d'explicar la localització de les activitats econòmiques al territori.

Les aproximacions més tradicionals expliquen el fenomen de la concentració geogràfica de l'activitat a partir de l'emergència de llocs centrals que proveeixen altres àrees i se situen en posicions jeràrquiques i preferents respecte a aquestes altres àrees. En contraposició, les aportacions més modernes se sustenten en els avantatges persistents en costos i productivitat que resulten de l'aglomeració de les activitats i que són el resultat de la presència de rendiments creixents associats a la localització.

Aquests fonaments teòrics ens permeten fer llum sobre l'evolució històrica de les ciutats, tenint en compte la presència de forces que n'alimenten o en limiten l'expansió. La dimensió i les particularitats específiques dels llocs, juntament amb el pes de la història, emergeixen com els factors més rellevants.

A continuació, se centrarà l'atenció en la regió com a objecte d'anàlisi econòmica. Tot i la semblança entre les seves estructures urbanes o la seva disponibilitat de recursos interns, algunes regions tenen desenvolupaments econòmics diferents de les altres. S'identificaran els principals elements determinants del creixement regional i s'estudiaran quins són els factors que en justifiquen el desenvolupament desigual, i com hi incideixen els processos de migracions interregionals del treball més qualificat o de les persones jubilades que hi ha al darrere de la persistència en les diferències existents entre regions pel que fa als nivells de renda per habitant.

També s'investigarán els diferents instruments i objectius que configuren les polítiques regionals que tracten tant d'estimular el creixement econòmic d'algunes regions com també de reduir les disparitats que hi ha en el seu desenvolupament. El conflicte entre eficiència i equitat emergirà d'aquest estudi. Finalment, es reflexionarà sobre les possibilitats de desenvolupament regional en el futur, en un escenari d'integració creixent de mercats i canvi tecnològic accelerat.

Posteriorment, s'analitzaran amb més detall les causes determinants del creixement de la urbanització observat arreu del món i, en conseqüència, també es tractarà d'explicar les causes de la formació de grans ciutats en les economies menys desenvolupades. Per tant, també caldrà avaluar la relació entre urbanització, creixement econòmic i competitivitat.

La realitat econòmica actual ens mostra com, cada cop més, el creixement de la urbanització es vincula, d'una banda, a l'expansió de ciutats mitjanes i petites i, de l'altra, a la concentració d'activitats econòmiques concretes en alguns entorns específics del territori. D'aquesta manera, es tractarà de confirmar les causes determinants de la presència de ciutats i regions amb dimensions molt diferents, de l'aparició dels anomenats clústers i dels efectes de l'especialització local.

Aquests processos d'urbanització i concentració econòmica estan influïts per les decisions dels diferents actors econòmics i socials presents al territori. D'aquesta manera, convé aprofundir en la dimensió geogràfica del comportament de les empreses i dels individus.

Des de la perspectiva empresarial, cal comprendre les noves formes d'organització de les activitats de producció, distribució i consum associades a la competència i els mercats globals, i en un context de canvi tecnològic accelerat. El concepte de *cadena* o *xarxes de producció* pot ser de gran utilitat per a entendre les decisions de localització, les formes d'organització i les estratègies d'internacionalització de les empreses transnacionals.

Per part seva, els canvis en les maneres de treballar, els progressos en la sanitat i la millora dels nivells educatius impacten en el mercat de treball, la qual cosa dona lloc a l'emergència de població jove amb nivells de qualificació més elevats i de població adulta, en estat previ o posterior a la jubilació, que revisen les seves decisions de localització, es desplacen al territori i influeixen en la geografia econòmica i en el potencial de desenvolupament dels llocs.

Finalment, és indispensable analitzar la geografia econòmica també en el context de la societat de la informació i del coneixement. La revolució digital ha tingut impactes rellevants en la geografia econòmica que no han anat en la

direcció prevista per alguns analistes i que han posat de manifest que els aspectes territorials continuen esdevenint vitals en una economia sustentada en el coneixement. Cal comprendre'n molt bé els motius.

La transcendència que té la capacitat d'innovació en l'esdevenidor de les empreses i persones que actuen en un entorn concret exigeix entendre com són els processos moderns d'innovació i quin vincle tenen amb els sistemes productius predominants. En particular, convé analitzar els motius que expliquen per què la geografia de la innovació continua essent molt desigual en l'economia del coneixement, i les causes que determinen el fet que no tots els entorns ni totes les aglomeracions d'activitat siguin capaços d'oferir una activitat innovadora elevada. La concentració no és suficient per a la innovació!

